

KOLONIZÁCIA

Je mnohými považovaný za temnú stránku histórie Európy. Je to predovšetkým spoločenský fenomén. Jeho vznik bol podmienený viacerými faktormi:

- *Európa v časoch začiatku koloniálnych procesov bola preľudnená.*
- *snaha nájsť náhradu za vyčerpané zdroje nerastných surovín*
- *túžba panovníkov zväčšiť svoje územie a tým aj svoju moc*

Kolonializmus - je to systém a politika vykorisťovania (zisky a výnosy na úkor iných), politika získavania a využívania území pre ekonomický a politický rast krajiny, ktorá kolóniu ovláda.

Kolonizácia - osídľovanie a kultivácia neobývaných území

Kolónia – (jednotka) - málo vyspelá krajina politicky a hospodársky ovládaná inou krajinou; inonárodná skupina v cudzom etnickom prostredí

Známe sú tri formy spravovania kolónii:

1. Priama správa - Správcom je *guvernér*, územie úplne podlieha spravujúcej krajine.

2. Protektorát - je označenie pre autonómne štátne zriadenie, kde časť právomocí zastáva autonómna vláda a časť vláda iného štátu. Napr. *Egypt* bol pod protektorátom *Veľkej Británie*.

3. Domínium - samosprávne kolónie – obyvatelia boli väčšinou európskeho pôvodu a sami spravovali vnútroštátne záležitosti. Príkladom sú *Kanada* a *Austrália*.

Dôvody kolonizácie

- a) strategický význam - vojenské konflikty
- b) nové zdroje surovín - nové druhy tovaru (kovy, kaučuk...)
- c) lacná pracovná sila – otroci
- d) hospodársky zisk

Nevýhody pre ovládnuté krajiny:

- rasizmus - podceňovanie pôvodných obyvateľov kolónie
- vytváranie nových hraníc bez ohľadu na rôzne africké národy
- európsky kolonisti obsadzovali najlepšiu pôdu
- koloniálnu správu tvorili belosi, na politickom živote sa zúčastňovalo len málo Afričanov
- strata politickej suverenity
- hospodárska podriadenosť
- násilné presadzovanie vlády kolonialistov

Výhody pre ovládnuté krajiny:

- moderná správa štátu
- koloniálne správy nestrpeli rozbroje medzi kmeňmi
- stavby železníc
- práca
- šírenie osvetly a základného vzdelania
- synovia miestnych hodnostárov mohli študovať na európskych univerzitách čím vznikali základné vrstvy inteligencie, z ktorej neskôr pochádzali vodcovia proti koloniálneho hnutia i prví predstavitelia oslobodených krajín.

Začiatky kolonizácie

Objavné cesty, ktoré sa uskutočnili v 15. – 17. stor. spustili kolonizačný proces. Objavenie amerického kontinentu a nájdenie námornej cesty do Ázie oboplávaním Afriky sa začala expanzia západoeurópskych národov do ostatných regiónov sveta.

Prvými priekopníkmi objavovania a kolonizovania Afriky boli Portugalci, ktorí obsadzovali najmä západné pobrežie Afriky. Španieli sa venovali odhaľovaniu území a získavaniu si privilégií najmä na americkom kontinente.

V súvislosti s expanziou moci sa v 16. stor. dostal do popredia obchod s otrokmi, ktorý bol vyvolaný práve portugalskými obchodnými cestami z Afriky. Africkí otroci sa stali dôležitým výmenným prvkom v honbe za ziskom aj pre ostatné národy. Španieli sa starali o to, aby nielen v Európe ale aj v Amerike bolo dostatok pracovnej sily. Francúzi, Holanďania a Briti zistili, že obchod s ľuďmi je vysoko efektívny spôsob, ako zveľadiť svoje bohatstvo a aj oni sa začali tomu venovať.

Portugalci mali monopol na takýto obchod počas celého 16. storočia. Na prelome storočí sa portugalské kolónie zjednotili so španielskymi a začiatkom 17. storočia tento monopol v Afrike získali Holanďania a koncom tohto storočia, do roku 1808 sa ho vo významnej miere zúčastňovali aj Angličania, Francúzi i iné európske národy.

Francúzsko si svoje kolónie tvorilo na pobreží guinejského zálivu a v Kanade. Holanďania svoje územie rozširovali aj o územie Južnej Afriky, kde sa neskôr dostali do konfliktu s Angličanmi, ktorí ich z územia vytlačili. Holandsko vo viacerých prípadoch nezvládlo svoju úlohu silného hráča a o väčšinu svojich území prišlo. Angličania svoje úsilie vyvíjali aj v iných kútoch sveta ako je Karibik, Austrália a Oceánia, India atď.

Neskôr sa k slovu dostali aj štáty ako Nemecko, Belgicko a Taliansko, ktoré si chceli tiež niečo zo vtedajšieho sveta „uchmatnúť“, hoci v mnohých prípadoch neúspešne.

Prehľad kolónii jednotlivých mocností

Veľká Británia - bola najväčšia kolonizačná ríša.

Jamajka, Bahamy a Barbados. Počas tzv. sedemročnej vojny (1756-1763) získala Veľká Británia Kanadu aj s Québecom. V r. 1788 vzniká mesto Sydney (Austrália a Nový Zéland). Začínajú prenikať aj do Afriky, hlavne južnej. Po porážke Napoleona získavajú kolónie: Malta, Iónske ostrovy. Začiatkom 19. st. Juhovýchodná Ázia, Jáva, Singapur, Barma (*Mjanmarsko*), Hongkong.

V r. 1869 otvárajú Suezský prieplav, a po 1. sv. vojne získavajú územia Palestíny, Iraku, Nemeckej východnej Afriky (*Mozambik*), Západnej Afriky, Ghany, Cyprus.

Francúzsko

Prvé kolónie zakladá Francúzsko v Amerike: Québec, Louisiana. Robí pokusy aj v Južnej Amerike: São Paulo, Rio de Janeiro. Karibské more: dnešný ostrov Haiti a Francúzska Guyana. Prvé Africké kolónie: Senegal, ostrovy Maurícius, Seychely. V r. 1830 získava Alžírsko. Po Prusko-Francúzskej vojne získava ďalšie: Celý Vietnam, Laos, oblasť, ktorá sa nazýva Francúzska Indočína. Získava ešte tieto kolónie v pol. 19. st.: Tunisko, Maroko, Mauretánia, Pobrežie Slonoviny (*Côte d'Ivoire*), Guinea, Mali, Benin, Niger, Burkina Faso, Čad, Stredoafriická republika, Republika Kongo, Francúzske Somálsko a dnešné Džibuti. V Pacifiku získalo kolóniu Francúzska Polynézia, Novú Kaledóniu, Nemecký Kamerun, Sýria, Libanon.

Holandsko

Jeho význam bol, keď založili New Amsterdam, Holandské Antily, Surinam, Holandská východná India.

Nemecko

Na konci 19. st. získava územie Juhozápadnej Afriky (*Namíbia*), Togo, Kamerun, a vo vých. Afrike Tanzániu.

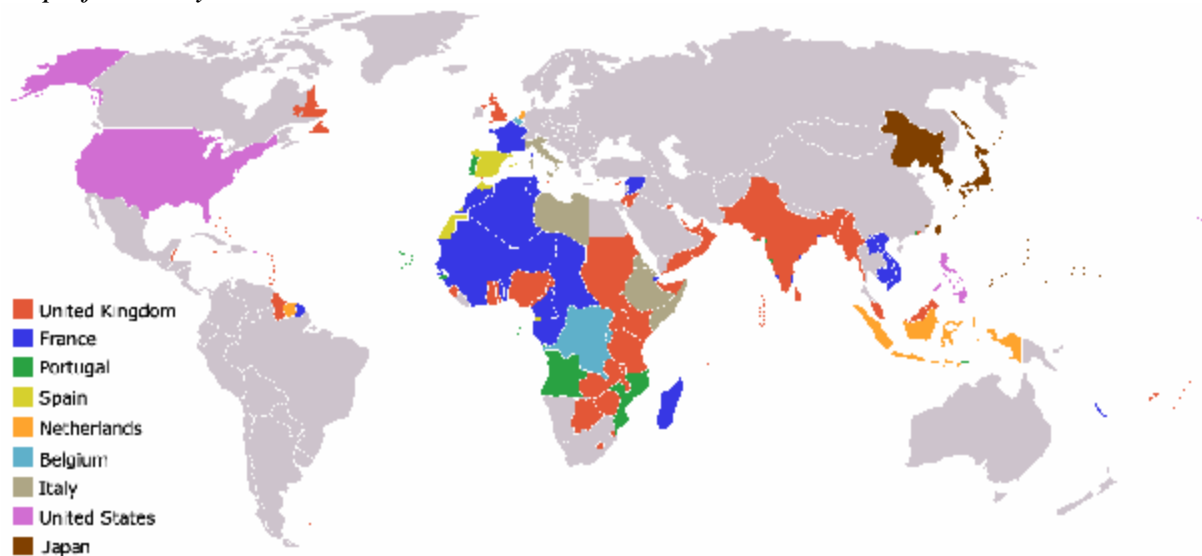
Belgicko

Belgický kráľ Leopold II. získava vládu v Kongu, a získava Belgické Kongo (*Zair*).

Taliansko

Získalo Turecké provincie Tripolsko, Kyrenaika (*Líbya*), Etiópia, ale Etiópia v r. 1896 poráža Taliansky expedičný zbor a udržiava si nezávislosť.

Mapa jednotlivých kolónii

Väčšina Európskych mocností mohla vďaka svojmu bohatstvu a vyspelejším technológiám kolonizovať nové územia. Toto vyvrcholilo hlavne koncom 19. storočia, keď sa štáty sústreďujú na nové územia. Európske mocnosti sa snažili získať územia hlavne na kontinente Afrika a tento boj vošiel do dejín ako **zápas o Afriku**. Kolónie v Afrike sa snažili získať hlavne: Francúzsko, Veľká Británia, k nim sa pridáva Nemecko a Belgicko. Výsledok je taký, že na konci 19. storočia zostávajú len 2 nezávislé štáty: **Libéria** a **Etiópia**, ktorá zostávala nezávislým až do 2. sv. vojny. Podobný proces prebehol aj v Ázii. Kolonizácia priniesla do kolónie nové formy vlády a technológie.

Ako sa kolonizácia vyvíjala v Ázii?

Veľká Británia pochopila, že si nebude môcť udržať svoju koloniálnu ríšu. Zmierila sa s tým a snažila sa uzavrieť s novými štátmi obojstranne prijateľné zmluvy a začleniť ich do Britského spoločenstva národov.

Tak si po vojne vymohla nezávislosť „perla britskej koruny“ - India. Tento obrovský ázijský subkontinent bol od konca 18. st. britskou kolóniou. V medzivojnovom období bol hlavným predstaviteľom protibritského odporu Mahátmá Gándhí. India získala nezávislosť až v roku 1947. Kvôli rozporom medzi rôznymi etnickými (národnými) a náboženskými skupinami, vznikli na území Indie dva štáty - India a Pakistan. Z východného Pakistanu sa roku 1971 oddelil Bangladeš.

Francúzsko hoci bolo vojnou ešte viac oslabené ako Veľká Británia, pokúsilo sa obnoviť svoje koloniálne postavenie. Francúzsku Indočínu - oblasť dnešného Vietnamu, Laosu a Kambodže - obsadili počas druhej svetovej vojny Japonci. Po ich porážke sa tu Francúzi pokúsili obnoviť svoje koloniálne panstvo avšak s veľkým negatívnym ohlasom. Navyše na ázijskej scéne sa po vojne objavila nová veľmoc - Čína. V tom čase patrila do bloku vedeného Moskvou a podporovala komunistické krídlo národno-oslobodzovacieho hnutia v Indočíne. Tieto rozpory vyústili do vojny v Indočíne, v ktorej boli napokon Francúzi porazení.

Kambodža a Laos dosiahli úplnú nezávislosť, ale Vietnam bol rozdelený na dve časti: na Vietnamskú demokratickú republiku na čele s komunistom Ho Či Minom a na Južný Vietnam s proamerickou vládou. Nespokojnosť a nezhody pretrvávali naďalej, čo napokon viedlo k dlhotrvajúcej vojne. Na strane južného Vietnamu vstúpili do vojny USA. Vietnamská vojna (1965-1973) sa skončila ústupom amerických síl z tejto oblasti a zjednotením Vietnamu pod komunistickou vládou.

Rozdeleným štátom bola aj Kórea. Severná Kórea pripadla po porážke Japonska do sovietskeho bloku. Južná Kórea do amerického bloku. V júni 1950 vtrhli do Južnej Kórey severokórejské vojská. Keď po niekoľkých dňoch dosiahli hlavné mesto Soul, prišli Južnej Kórey na pomoc vojenské oddiely USA a OSN. Vzápätí poskytla Severnej Kórey pomoc Čína. A tak sa kórejská vojna pretiahla na tri roky. Po komplikovaných mierových rokovaníach sa medzi oboma štátmi určili nové hranice na 38 rovnobežke.

Dekolonizácia

Vojna znamenala pre koloniálne mocnosti obrovský nápor, postupne strácali kontrolu nad svojimi kolóniami. Držba kolónií sa pre koloniálne mocnosti stala aj ekonomicky neúnosnou, nehovoriac o vzrastajúcom nacionalizme v kolóniách. Nové nezávislé krajiny v Ázii a v Afrike neboli zaradené do žiadneho z dvoch blokov bipolárneho sveta. R. 1955 na konferencii 29 krajín Afriky a Ázie v Bandungu vzniklo Hnutie nezúčastnených krajín, nezúčastnenosť, čiže nepríslušnosť k žiadnemu z blokov sa mala stať základnou platformou na rokovanie s veľmocami. Prvá schôdzka Hnutia sa konala r. 1961 v Belehrade, pridali sa k nemu ešte YUG, CUB, CYP. GB pretvorila svoje impérium na Commonwealth – Spoločenstvo národov, zväzok nezávislých štátov, ktoré v minulosti boli časťou britského impéria. Rozklad koloniálneho systému v Afrike bol pokojný. Jednotlivé národy sa postupne vymaňovali spod koloniálnej nadvlády. Najprv si vymohli samosprávu, potom autonómiu a napokon úplnú samostatnosť. Dramatický priebeh mala dekolonizácia len v Alžírsku, Kongu a v Angole.

NEOKOLONIALIZMUS

Stav vyplývajúci z kolonializmu, keď pôvodne kolonizovaná krajina (formálne nezávislá) sa podriaďuje rozhodnutiu bývalej materskej krajiny. Je to však výhodné pre vládnucu elitu i materský štát.

Predstavuje určitú formu pridruženia menších území (bývalých kolónií) k štátom, ktoré ich minulosti kolonizovali alebo v neskoršom období si na nich nárokovali a neskôr im boli priznané (napr. USA). Vládne tam určitá forma nezávislosti, ktorá je však obmedzená na politické spravovanie iným štátom. Označujú sa ako závislé územia.

Súčasná závislá územia

Veľká Británia

Man, Normanské ostrovy, Gibraltár, Bermudy, Turks a Caicos, Kajmanské ostrovy, Britské Panenské ostrovy, Anguilla, Sv. Helena, Južná Georgia a Južné Sandwichové ostrovy, Falklandy, Južné Shetlandy a i.

Francúzsko

Guadeloupe, Martinik, Francúzska Guyana, Réunion, Nová Kaledónia, Francúzska Polynézia

Holandsko

Holandské Antily, Aruba

Španielsko

Ceuta, Kanárske ostrovy, Melilla

Portugalsko

Azory, Madeira

Dánsko

Grónsko, Faerské ostrovy

USA

Portoriko, Panenské ostrovy, Havaj, Aleuty, Guam,

Mapa britského územia - Commonwealth

